

Előzmények (A fő jelentés összefoglalója):

Az idősödő népesség által okozott költségvetési kihívások: az állami nyugdíj-, egészségügyi és hosszú távú ápolási kiadások, az oktatásra és az időskorúak munkanélküli segélyezésére fordított kiadások

Az életkorral összefüggő, egymással összehasonlítható kiadási előrejelzések készítésének kihívása

Az elkövetkező évtizedekben Európa népességének nagysága és életkor szerinti összetétele drámai változásokon fog keresztül menni az alacsony termékenységi ráta, a várható élettartam folyamatos növekedése és a baby-boom-generáció nyugdíjba vonulása következtében.

Az Euro bevezetésekor a Gazdaságpolitikai Bizottság (EPC) létrehozta az Öregedő Népesség Munkacsoportot (AWG) abból a célból, hogy megvizsgálja az öregedés gazdasági és költségvetési következményeit. Ennek a munkának az alapján az állami kiadások hosszú távú fenntarthatóságának felmérését integrálták a tagállami költségvetési pozíciók felügyeletébe, és évenként elvégzik azt a stabilitási és konvergencia-programok alapján.

2003-ban az ECOFIN Tanácsa az Európai Gazdasági Bizottságot avval bízta meg, hogy készítse el egy új, az életkorral összefüggő állami kiadásokról szóló előrejelzést mind a 25 tagország vonatkozásában, ami magában foglalja a nyugdíj-, egészségügyi-, hosszú távú ápolási, oktatási és munkanélküli segélyezésre fordított kiadásokat, és ahol lehetséges, a társadalombiztosítási járulékokat is. Ez a jelentés ezt az új költségvetési modellezést mutatja be.

Az előrejelzések közös népességszám-alakulás és közös gazdasági előfeltételezések alapul vételével készültek. Az előrejelzések a gazdasági, politikai irányváltás hiányát feltételezve készültek, vagy csak a már életbe léptetett, ill. a későbbiekben életbe lépő, de már eldöntött változások hatását tükrözik, a lehetséges jövőbeli irányváltásokkal nem számolnak.

A gazdasági szereplők magatartását időben szintén változatlanak tételezi fel a modell (ilyenek pl. a korosztályonként és nemenkénti munkaerőpiaci gazdasági aktivitási ráta). Mindemellett számos országspecifikus korrekciót is végrehajtottak a modellen a túl mechanikus megközelítés elkerülése érdekében.

Fokozott óvatossággal szükséges kezelni a hosszabb távú előrejelzéseket – a bizonytalansági fok növekedésének következtében. Nem annyira hajszálpontos előrejelzésekről van szó, mint inkább azoknak a költségvetési változás-nagyságrendeknek és a változások bekövetkezési időpontjának az

előrejelzéséről, melyek változatlan gazdaságpolitika mellett következnek a népesség öregedéséből.

Hangsúlyozni szükséges, hogy az ebben a dokumentumban bemutatott költségvetési előrejelzések az öregedő népesség költségvetési és gazdasági hatásairól csak egy részleges képet adnak. Pl. az öregedésnek a munkaerőpiacra gyakorolt várható hatása és a potenciális GDP-növekedési ráták egy olyan részleges elemzésen alapulnak, amely nem veszi számításba valamennyi csatorna- és visszacsatolási hatást, melyeken keresztül egy öregedő népesség képes hatást gyakorolni a reálgazdasági tevékenységre. Szükséges számításba venni az öregedésnek egyéb állami kiadásokra gyakorolt hatását és azokat a bevételi tételeket, melyeket nem tartalmaz ez a modell – annak érdekében, hogy egy teljesen átfogó képet kapjunk arról a nyomásról, melyet a demográfiai változás képes gyakorolni a közkiadásokra.

Ezen túlmenően, amint azt az EU-szintű, az állami kiadások fenntarthatóságára vonatkozó felmérés során felismerték, szükséges figyelembe venni a kiinduló költségvetési pozíciókat és az országonkénti fennálló adósságszinteket is.

...

Nagy demográfiai változások vannak készülóban

Európa népessége mind kisebb és mind idősebb lesz 2050-ben. A népszaporulat negatív lesz. 1960. óta a születéskor várható élettartam mintegy 8 évvel nőtt és további 4 évvel fog növekedni az elkövetkező 4 évtizedben. A beáramlás csak részben fogja ellensúlyozni ezeket az öregedési tendenciákat. 2004. és 2050. között az EU25 országának teljes népessége 457-ről 454 millióra fog csökkenni. Ennél nagyobb gazdasági jelentőséggel bír a népesség életkor szerinti megoszlásában bekövetkező változás. 2010-től kezdve a munkaképes korú (15 és 64 év közötti) népesség várhatóan 48 millió fővel (16%-kal) fog csökkenni 2050-re. Ezzel ellentétben a 65 év feletti népesség száma erősen emelkedni fog 58 millióval (77%-kal) 2050-re. Az időskorú népesség függőségi rátája, ami nem más, mint a 65 év felettek és a 15 és 64 év közöttiek számaránya, várhatóan megduplázódik - az 51%-ot elérve 2050-ben. Európában jelenleg egy időskorú lakosra 4 munkaképes korú lakos jut, míg 2050-ben ez a szám 2 fő lesz.

... ami hatással lesz a munkaerőpiaci folyamatokra

A felhasznált munkaerőpiaci előrejelzés lehetővé teszi az életkorral összefüggő költségvetési előrejelzések számára, hogy segítségükkel fel tudjuk mérni az öregedő társadalom hatását.

Az általános foglalkoztatási ráta a 2003. évi 63%-ról 2010-re 67%-ra emelkedik és 2020-ban várhatóan eléri a lisszaboni foglalkoztatási rátát, 70%-ot. A tervezett növekedés főként a megnövekedő női foglalkoztatottsági rátának köszönhető, amely a 2004. évi 55%-ról 2025-re majdnem 65%-ra emelkedik párhuzamosan avval, hogy az alacsony foglalkoztatottsági rátájú idősebb nőket fokozatosan felváltják a fiatalabbak; a 60 %-os lisszaboni női foglalkoztatottsági rátát 2010-ben fogják elérni. Még nagyobb a tervezett növekedés az időskorú foglalkoztatásban: a 2004. évi 40 %-ról 2025-re várhatóan 59 %-osra fog növekedni (19%-ponttal). Ez jóval a lisszaboni foglalkoztatási cél (50%) felett van, melyet 2013-ra érnének el. Ezen növekmény fele a már életbe léptetett nyugdíjreformok pozitív hatásainak köszönhető, ami jól mutatja a strukturális reformok lehetséges hasznait.

Azonban a demográfiai erők végül dominánssá válnak és a foglalkoztatás végül esni fog

A lisszaboni foglalkoztatási cél teljesítése, mégha nem is időben történik, átmenetileg enyhíteni fogja az öregedés gazdasági hatásait. A foglalkoztatottak száma 2017-ig várhatóan emelkedni fog. 2017. után azonban az idősödő népesség demográfiai hatásai ellensúlyozni fogják ezt a hatást. A 2004. és 2017. közötti 20 milliós bővülést követően a foglalkoztatottak száma 2050-re majdnem 30 millió fővel fog csökkenni, ami a teljes tervezési időszakban csaknem 10 millió fős csökkenést jelent. 3 időszakot lehet megkülönböztetni:

- 2004. és 2011. között: mind a demográfiai, mind a foglalkoztatási bővülés a növekedést segíti. Ezt az időszakot úgy lehet látni, mint a strukturális reformok véghezvitelére nyíló lehetőséget;
- 2012-2017.: a növekvő foglalkoztatási ráták képesek lesznek ellensúlyozni a munkaképes korú népesség számának csökkenését. Ebben az időszakban a munkaképes korú lakosság száma csökkenésnek indul, amikor a baby-boom generáció nyugdíjas korba lép. Az öregedés hatása válik dominánssá 2018-tól kezdődően, mind a munkaképes korúak száma, mind a foglalkoztatottak száma egy lefelé tartó pályára kerül.

A potenciális GDP növekedési ráta várhatóan csökkenni fog

Az életkorral összefüggő kiadási előrejelzéseinek áttekintése

A legtöbb tagállamban 2050-re az öregedő népesség várhatóan az állami kiadások növekedéséhez fog vezetni a jelenlegi gazdasági és társadalompolitika talaján maradván, jóllehet az országok között jelentős mértékű eltérések vannak. A következőket szükséges kiemelni.

- Az EU25-ök és az Euro-övezet egészében az állami kiadások kb 4 %-ponttal fognak növekedni 2004. és 2050. között. Az E10-ekre az

összesített, életkorral összefüggő kiadás várhatóan kb. 1,5 %-ponttal fog növekedni.

- Ez főként a lengyelországi nyugdíjkiadások várható jelentős csökkenésének lesz köszönhető – az állami nyugdíjrendszerből a magánnyugdíjpénztári rendszerre történő áttérés következtében (Lengyelország nélkül a várható növekedés 9%-pontos);
- A várható állami kiadás-növekedés legnagyobb része a nyugdíjkiadásoknál, az egészségügyi ellátásnál és a gondozási kiadásoknál, az egészségügyi ellátásnál és a gondozási kiadásoknál fog jelentkezni;
- Az előrejelzések szerint az oktatás és a munkanélküli ellátás területén az állami kiadások várható megtakarítás lehetséges ellensúlyozó hatása korlátozott;
- Az idősödés költségvetésre gyakorolt hatása a legtöbb tagországban 2010-től kezdődően válik egyre nyilvánvalóbbá. Azonban a legnagyobb növekedés várhatóan 2020. és 2040. között fog bekövetkezni;
- Több EU10-tagország esetében az életkorral összefüggő kiadások alacsony szintű tervezett növekedése (vagy akár egyenesen csökkenés is lehetséges) a magánnyugdíjpénztári rendszerekre való áttérésnek lesz köszönhető.

Tábla: Az életkorral összefüggő kiadások tervezett alakulása 2004. és 2030/50. között (a GDP %-ában)

Projected changes in age-related expenditure between 2004 and 2030/50(per cent of GDP)

	Pensions			Health			Long-term care			Unemployment benefits			Education			Total *		
	Level		Change from 2004 to	Level		Change from 2004 to	Level		Change from 2004 to	Level		Change from 2004 to	Level		Change from 2004 to	Level		Change from 2004 to
	2004	2030	2050	2004	2030	2050	2004	2030	2050	2004	2030	2050	2004	2030	2050	2004	2030	2050
BE	10.4	4.3	5.1	6.2	1.2	1.7	0.9	0.5	1.2	2.3	-0.5	-0.5	5.6	-0.6	-0.7	25.4	4.8	6.9
DK	9.5	3.3	3.3	6.9	1.1	1.3	1.1	0.8	1.4	1.5	-0.3	-0.3	7.8	-0.4	-0.3	26.8	4.4	5.4
DE	11.4	0.9	1.7	6.0	1.1	1.5	1.2	0.6	1.6	1.3	-0.4	-0.4	4.0	-0.8	-0.9	23.9	1.4	3.5
EL				5.1	1.0	2.0				0.3	-0.1	-0.1	3.5	-0.5	-0.4	8.9	0.4	1.5
ES	8.6	3.3	7.1	6.1	1.5	2.6	0.5	0.0	0.3	1.1	-0.4	-0.4	3.7	-0.7	-0.6	20.1	3.6	8.9
FR	12.8	1.5	2.0	7.7	1.5	2.1				1.2	-0.3	-0.3	5.0	-0.5	-0.5	26.7	2.2	3.3
IE	3.6	1.9	4.8	5.3	1.5	2.5	0.6	0.2	0.7	0.7	-0.2	-0.2	4.1	-0.9	-1.0	14.3	2.6	6.8
IT	14.2	0.8	0.4	5.8	1.1	1.6	1.7	0.3	0.9	0.4	-0.1	-0.1	4.3	-0.8	-0.6	26.4	1.4	2.3
LU	10.0	5.0	7.4	5.1	1.1	1.6	1.2	0.1	0.3	0.3	-0.0	-0.1	3.3	-0.5	-0.9	19.9	5.5	8.3
NL	7.7	2.9	3.5	6.1	1.2	1.6	0.5	0.4	0.7	1.8	-0.2	-0.2	4.8	-0.2	-0.2	20.9	4.1	5.4
AT	13.4	0.6	-1.2	5.3	1.2	1.9				0.8	-0.1	-0.1	5.1	-0.9	-1.0	24.5	0.7	-0.5
PT	11.1	4.9	9.7	6.7	0.1	0.7				1.0	-0.1	-0.1	5.1	-0.6	-0.4	23.8	4.3	10.0
FI	10.7	3.3	3.1	5.6	1.3	1.8	1.7	1.5	2.2	1.5	-0.4	-0.4	6.0	-0.6	-0.7	25.4	5.2	6.0
SE	10.6	0.4	0.6	6.7	1.1	1.4	3.8	1.5	2.4	1.1	-0.2	-0.2	7.3	-0.7	-0.9	29.6	2.1	3.4
UK	6.6	1.3	2.0	7.0	1.5	2.4	1.0	0.4	1.0	0.4	-0.0	-0.0	4.6	-0.5	-0.6	19.6	2.7	4.8
CY	4.0	4.6	10.5	2.9	1.0	1.4				0.4	-0.0	-0.0	6.3	-1.9	-2.2	13.5	3.6	9.6
CZ	8.5	1.1	5.6	6.4	1.9	2.5	0.3	0.2	0.5	0.2	-0.0	-0.0	3.8	-0.9	-0.7	19.3	2.3	7.8
EE	6.7	-1.9	-2.5	5.4	1.3	1.7				0.1	-0.0	-0.0	5.0	-1.1	-1.3	17.1	-1.8	-2.1
HU	10.4	3.1	6.7	5.5	1.2	1.5				0.2	-0.0	-0.0	4.5	-1.0	-0.7	20.7	3.2	7.5
LT	6.7	1.2	1.8	3.7	1.1	1.3	0.5	0.2	0.5	0.1	-0.1	-0.1	5.0	-1.6	-1.6	16.0	0.8	2.0
LV	6.8	-1.2	-1.2	5.1	1.4	1.8	0.4	0.2	0.4	0.3	-0.1	-0.1	4.9	-1.2	-1.4	17.5	-0.9	-0.5
MT	7.4	1.7	-0.4	4.2	1.5	2.1	0.9	0.3	0.4	1.2	-0.2	-0.2	4.4	-1.2	-1.2	18.2	2.1	0.7
PL	13.9	-4.7	-5.9	4.1	1.4	1.8	0.1	0.0	0.1	0.5	-0.4	-0.4	5.0	-2.0	-1.9	23.7	-5.7	-6.2
SK	7.2	0.5	1.8	4.4	1.8	2.4	0.7	0.2	0.7	0.3	-0.2	-0.2	3.7	-1.5	-1.3	16.2	0.8	3.5
SI	11.0	3.4	7.3	6.4	1.6	2.1				0.5	-0.1	-0.1	5.3	-0.7	-0.4	23.2	4.3	8.9
EU25	10.6	1.3	1.9	6.4	1.3	1.9	0.9	0.3	0.8	1.0	-0.3	-0.3	4.6	-0.7	-0.6	23.4	1.9	4.0
EU15	10.6	1.4	2.0	6.4	1.3	2.0	0.9	0.4	0.9	1.0	-0.3	-0.2	4.6	-0.6	-0.6	23.5	2.2	4.2
EU12	11.5	1.6	2.2	6.3	1.2	1.9	0.8	0.3	0.7	1.1	-0.3	-0.3	4.4	-0.7	-0.6	24.2	2.1	4.2
EU10	10.8	-1.1	0.2	4.9	1.3	1.8	0.2	0.1	0.2	0.4	-0.2	-0.2	4.7	-1.5	-1.3	21.0	-1.3	0.6

Az előrejelzés eredményei a nyugdíjkiadásokat illetően

Az EU15-tagországok esetében az állami nyugdíjkiadások várhatóan bővülni fognak valamennyi országban – kivéve Ausztriát 2004-es reformjának köszönhetően – átlagosan 2 %-ban. A nyugdíjkiadások nagyon kis emelkedése várható Olaszországban és Svédországban annak köszönhetően, hogy ott a nyugellátásokat a valóságos járulék-befizetésekre alapozva állapítják meg (ún. járulék-meghatározottrendszerek). Viszonylag mérsékelt növekedést (1,7-3,5%-pontos a GDP %-ában) terveznek a többi EU-tagország többségében. A legnagyobb növekedés Spanyolországban (7,1 %-pontos), Luxemburgban (7,4 %-pontos) és Portugáliában (9,7%-pontos) várható.

A több EU15-tagországban életbe léptetett reformok összességében úgy tűnik, hogy a nyugdíjkiadások tervezett növekedését jelentősen csökkenteni fogják. Másrészt a születéskor várható élettartam és a függőségi ráta növekedését prognosztizálják a legtöbb országban, ezáltal növelve az öregedés közvetlen hatását és az előrejelzett kiadások közötti országonkénti eltérések nagyságát.

Az EU10-tagországok felvétele növeli az eredmények országok közötti eltérését. 2004. és 2030. között az állami nyugdíjkiadások az előrejelzés szerint a GDP 0,9%-ával fognak csökkenni, majd azt követően 1,8%-ponttal fognak emelkedni, ezáltal összességében 0,9%-pontos növekedést eredményezve 2004. és 2050. között. A tendenciák azonban nagyon eltérnek az egyes országok között – indulva Lengyelország 5,9 %-pontos (a GDP %-ában) nyugdíjkiadás-csökkenésétől Magyarország 6,7 %-pontos növekedéséig, Szlovénia 7,3 %-pontos és Ciprus 32%-pontos kiadás-növekedésével zárva a sort.

A magyar file

1. Ez a dokumentum a magyar nyugdíjmodellről és a modellezési (előrejelzési) módszertanról ad egy áttekintést. Ezen túlmenően a magyar nyugdíjrendszer fő jellemzői, a modell alapjául szolgáló főbb előfeltételezések és a legfontosabb eredmények szintén bemutatásra kerülnek.

2. A magyar nyugdíjrendszer áttekintése

Az 1997-es nyugdíjreform óta a kötelező nyugdíjrendszer 2 pillérből áll. Az 1. pillér egy egységes, államilag igazgatott felosztó-kirovó társadalombiztosítási rendszer. A jövedelemmel arányos öregségi, rokkantsági és hozzátartozói juttatásokat biztosít, melyek fedezete főként az elkülönítetten befolyó nyugdíjjárulékok.

A kötelező nyugdíjrendszer 2. pillérét a tőkefedezeti elven működő magánnyugdíjpénztárok működtetik (jelenleg 18 van belőlük Mo.-n). A magánnyugdíjpénztárok egyéni számlákon gyűjtik és fektetik be a tagjaiktól befolyó tagdíjakat. Nyugdíjba vonuláskor a befektetési hozamokkal felnövelt felhalmozott tőkeösszeget életjáradékká alakítják, melyet vagy maga a pénztár, vagy egy életbiztosító társaság folyósít. A 2. pillér inkább személyes választáson alapuló, mintsem kötelező jelleggel bír.

A kötelező rendszer mindazokat a személyeket foglalja magában, akik bármilyen jövedelemszerző tevékenységet folytatnak (munkavállalók és egyéni vállalkozó), továbbá a munkanélküli ellátásban és bizonyos gyermeknevelési támogatásban részesülőket. A munkaerőpiacra újonnan belépők automatikusan a kétpilléres rendszer részévé válnak, míg a már 1998. előtt nyugdíjjogosultságot szerzők önkéntesen csatlakozhattak a kétpilléres rendszerhez annak létrejöttkor (a biztosítottak mintegy 50%-a tett így). Azok, akik nem csatlakoztak a kétpilléres rendszerhez a tisztán felosztó-kirovó rendszerben maradtak, ami megegyezik az új rendszer 1. pillérével – az egyéni járulékkulcs és a majdan esedékes nyugdíjjáradék nagyságának a kivételével. Jelenleg a biztosítottak 62%-a tagja a kétpilléres rendszernek.

3. A modellezési technikák és a modellhez használt előfeltételezések leírása

3.1. A modellhez használt előfeltételezések

A modell az Öregedő Társadalom Munkacsoport (AWG) által felállított, a demográfiai tényezők, a munkaerő-állomány és a termelékenység alakulására vonatkozó előfeltételezéseket használ. A demográfiai tényezők alakulására vonatkozó előfeltételezések megegyeznek az EUROSTAT Mo.-ra vonatkozó EUROPOP 2004-es előrejelzéseiben szereplő adatokkal. Annak alapján a termékenységi ráták javulást fognak mutatni a tervezési időszak alatt és közel kerülnek az EU-átlaghoz 2030-tól kezdődően. Mo.-n fog bekövetkezni az EU-n belüli legmagasabb várható élettartam-növekedés mind a nők, mind a férfiak körében. Ezen túlmenően a be- és kitelepülők egyenlege Mo. népességének magasabb részarányát fogja képviselni, és meg fogja közelíteni az EU 0,2 %-os átlagát. Mindezeket egybevéve a fenti előfeltételezések azt vonják maguk után, hogy Mo. lakossága 2004. és 2050. között 12%-kal fog csökkenni. A lakosság életkor szerinti összetétele jelentősen meg fog változni: az időseknek a munkaképes korú lakossághoz viszonyított számaránya több, mint két szeresére fog növekedni ebben az időszakban.

Tábla: *Demográfiai előfeltételezések*

Demographic assumptions		2004	2010	2020	2030	2040	2050
Fertility rate		1.3	1.3	1.5	1.6	1.6	1.6
Life expectancy at birth:	Male	68.5	70.1	72.8	75.2	77.0	78.1
	Female	76.8	78.0	79.8	81.5	82.6	83.4
Net migration as % of population		0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2
Total population (mill)		10.1	10.0	9.7	9.5	9.2	8.9
Population (15-64)		6.9	6.9	6.3	6.0	5.7	5.2
Population (65+)		1.6	1.7	2.0	2.1	2.3	2.5
Old age dependancy ratio (%)		22.6	24.3	31.2	35.1	40.3	48.3

A munkaerő alakulására való tekintettel az életkori kohorszok módszertanán alapuló előrejelzések azt mutatják, hogy 2003. és 2050. között az aktivitási ráta 5,9%-kal fog növekedni, ami egyenlő az EU-átlaggal. Ugyanebben az időszakban a foglalkoztatottság 6,3%-ponttal fog javulni, ami elmarad az EU-átlag mögött. Ennek oka a Munkacsoport (AWG) makroökonómiai modelljének módszertanában keresendő, ami a munkanélküliségi rátában kisebb csökkenést valószínűsít ott, ahol ennek a rátának a kiinduló szintje viszonylag mérsékelt (mint ahogy Mo.-n, összevetve a többi tagállam többségével). A munka-termelékenység növekedésére vonatkozó becslések, melyek a termelési függvény-megközelítésen alapulnak, egy kitartóan csökkenő növekedési ütemet mutatnak, amely a tőke-erősödés csökkenő dinamikájának a következménye (tőkeállomány/felhasznált munkaerő) és egy kezdetben növekvő, azonban később (2030-tól kezdődően) csökkenő TFP-növekedési ráta (total factor productivity) következménye. A bérnövekedést a termelékenység növekedésével egyenlőnek tételezzük fel.

Tábla: *Makroökonómiai előfeltételezések*

Macroeconomic assumptions	2004	2010	2020	2030	2040	2050
Population growth (15-64)	-0.1	-0.4	-1.2	-0.2	-1.1	-0.6
Employment growth	1.4	0.2	-0.5	-0.6	-1.1	-0.6
Participation rate (15-64)	61.1	63.8	67.5	67.8	65.6	66.4
Employment rate (15-64)	57.7	60.8	64.3	64.6	62.4	63.2
Unemployment rate (15-64)	5.5	4.8	4.8	4.8	4.8	4.8
Real GDP growth rate	3.9	3.3	2.5	2.1	0.8	1.1
Labour input growth rate	0.6	0.2	-0.5	-0.6	-1.1	-0.6
Labour productivity growth rate	3.2	3.1	2.9	2.7	1.9	1.7
Real interest rate	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
Inflation rate	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0

Az előrejelzések köre

A következő tábla a nyugdíj-előrejelzésekben szereplő állami nyugdíjakat mutatja be.

List of public schemes covered in the projection exercise	
Schemes	Coverage in the calculations
1. all social security pensions (old-age, disability, survivors', from both social security funds: Pension Insurance Fund and Health Insurance Fund)	100 %
2. pensions financed from the central budget (miners' early pensions, pensions for the armed forces, pensions of artists)	100 %
3. early retirement schemes financed partly by the employer up to the standard retirement age	100 %
4. accident allowance [<i>baleseti járadék</i>] (financed from the Health Insurance Fund)	100 %
5. pension-like regular social allowances (disability allowance [<i>rokkantsági járadék</i>], allowance for persons with reduced working capacity [<i>megváltozott munkaképességűek járadékai</i>], allowance for those with impaired health [<i>egészségkárosodási járadék</i>], allowance for agricultural workers [<i>mezőgazdasági járadék</i>], supplementary allowance for spouses [<i>házastársi pótlék</i>])	ca. 70 %

Fontos megjegyezni, hogy a baleseti járadék (4.) és a nyugdíjszerű ellátások (5.) szigorúbb értelemben véve nem nyugdíjak. Azonban meghatározatlan időre adják és rendszerint a jogosult haláláig fizetik, és gyakran a nyugdíjához hasonlóan kezelik (pl. a rendszeres indexálás esetében). Ezeknek a rendszeres szociális ellátásoknak bizonyos típusaira (nevezetesen a politikai rehabilitációs és más nyugdíjkiegészítések), a fogyatékosági támogatásra és a vakok személyi járadékára az előrejelzés nem terjed ki - elemi szintű adatok hiányában (ezek a tételek a GDP kevesebb, mint 0,2 %-át tették ki 2004-ben.)

Az állami bevételek előrejelzése csak azokat a foglalkoztatotti és biztosítotti nyugdíjárulékokat foglalja magában, melyek a Nyugdíjbiztosítási Alapba folynak be. A rokkantsági nyugdíjak nagy részét (a korhatár alattiakétól kezdve a nem teljesen rokkantak nyugdíjával bezárólag) az Egészségbiztosítási Alap általános bevételeiből finanszírozzák, és ezekre a kiadási tételekre vonatkozóan nincsenek elkülönített bevételi tételek. Ennek következtében ezeknek a kiadási tételeknek a bevételi oldalára vonatkozóan nem készült előrejelzés. Ugyanez vonatkozik bányászok és a fegyveres testületek tagjainak, valamint a művészek nyugdíjára, továbbá valamennyi nyugdíjszerű rendszeres szociális ellátásra, mivel ezeket a központi költségvetés általános adóbevételeiből finanszírozzák. Mindezek eredményeként a kiadási és a bevételi előrejelzések nem összemérhetők. A kötelező magánnyugdíjpénztári pillér bevételeire és kiadásaira vonatkozó előrejelzések benne foglaltatnak.

3.2. A modell általános jellemzői

Az előrejelzésekhez használt modellt a PM által megbízott független aktuáriusok készítették el. A modell mikroszimulációs technika felhasználásával végez el determinációs számításokat. A modell Excel-input és -output felhasználásával működtetett Visual Basic-ben került felállításra. A bázisév 2004. lett.

3.2.1. Input-adatok

A legtöbb input-adat az ONYF-től érkezett, aki a társadalombiztosítási nyugdíjak és egyéb rendszeres ellátások kiszámításáért és kifizetéséért felelős. A következő input-adatokat használták az előrejelzések során:

- Ellátástípusonként az igénybevevők létszáma, életkor, nem és finanszírozási forrás szerint;
- Az újonnan megállapított nyugdíjak (ellátások) száma ellátástípusonként, életkor, nem és finanszírozási forrás szerint;
- A főellátások átlagos nagysága, valamint a teljes (fő és kiegészítő) ellátások átlaga ellátástípusok, kor és nem szerint lebontva;
- Az újonnan megállapított nyugdíjak átlagos nagyság ellátástípusok, életkor és nemek szerint lebontva.

A modell a további inputokat használja fel:

- A magánnyugdíjpénztárak tagjainak száma, életkor és nemek szerinti összetételük (forrás: PSZÁF)
- A magánnyugdíjpénztári pillér tagjainak átlagos tagdíjfizetése életkor és nemek szerinti lebontásban (forrás: PSZÁF)
- Az átlagos bruttó és nettó bér nemek szerint megbontva (forrás: KSH)

Számítási módszer

A modell ugyanazokkal a jellemzőkkel bíró nyugdíjasok kategóriáit alakítja ki (pl. egykorú és egynemű, ugyanolyan típusú ellátásban részesülő személyek). Egy meghatározott számú és nemű, újonnan nyugdíjba vonulók száma a vonatkozó nyugdíjba vonulási arány és korhatár, valamint a nem-specifikus munkaerő-kínálat felhasználásával adódik minden évben.

A nyugdíjba vonulási arányokat („retirement rates”) a múltbeli és ellátástípusonként lebontott idősorok alapján számították ki és hozták összhangba a Munkacsoport évenkénti, munkaerőkínálatra vonatkozó előrejelzésével (röviden, hozzáigazították annak érdekében, hogy biztosítva legyen a munkaerőpiacról történő visszavonulás várható kitolódásával való konzisztencia, amint azt a Munkacsoport feltételezte – a már életbe léptetett nyugdíjreformok várható hatásával összhangban).

Az előrejelzésekben közvetlenül nem vették figyelembe a szolgálati évek számát, azonban ez közvetetten tükröződik egy adott életkorban nyugdíjba vonulók nyugdíjának átlagos összegében (akik idősebb korban mennek nyugdíjba általában magasabb nyugdíjban részesülnek a hosszabb járulékfizetési időszaknak köszönhetően.)

Az újonnan megállapított átlagos nyugdíj kiszámítása a nyugdíjba vonulási életkor és nem szerint megbontott múltbeli adatokon alapul. Az újonnan megállapított nyugdíjak átlagos nagysága évről évre növekszik a hazai átlagbér 2 évvel korábban tapasztalt növekedésével párhuzamosan (tehát amely növekedési rátát a múltbeli jövedelmek indexálásához is felhasználnak a nyugdíj nagyságának megállapításakor). A korábban megállapított nyugdíjakat a törvénynek megfelelően indexálják (a bérintex 50%-a + az árindex 50%-a).

Az özvegyi nyugdíjak esetében a modell kiszámítja az újonnan megállapított nyugdíjak számát, azt az átlagos életkort, amelynél ez a fajta ellátási kiadás jelentkezik, továbbá az újonnan megállapított nyugdíjak átlagos szintjét – mindezeket nemek szerinti bontásban. Mivel nem áll rendelkezésre adat az ideiglenes és állandó özvegyi nyugdíjak közötti megoszlás vonatkozásában, a modell konzervatívan azt feltételezi, hogy valamennyi ilyen típusú nyugdíjat a jogosult haláláig folyósítanak. Az árvasági ellátás kiszámítása az özvegyi nyugdíjakéhoz hasonlóan történik avval az eltéréssel, hogy ezt átlagosan a 20. életévig folyósítják. Az újonnan megállapított hozzátartozói ellátások átlagos összege az alapul vett átlagos nyugdíjak (öregségi vagy rokkantsági) egy reprezentatív értékéhez vannak kötve.

A nyugdíjasok egy adott kategóriáján belüli kiadások összegét úgy becsülik meg, hogy a létszámot megszorozzák az átlagos nyugdíjösszeggel. A nyugdíjasok számának csökkenése a halandósági rátákon alapul.

A nettó nyugdíjakat a bruttó nyugdíjakból számítják ki egy átlagosan 15%-os adókulcs levonását követően. A nyugdíjakat 2013-tól megadóztatják, addig az időpontig a nettó és a bruttó összegek egyenlők. 2005-ben az átlagos jövedelem-adóteher 21,6 %-os volt, azonban a 15%-os adókulcs-előfeltételezés megalapozottnak tekinthető az SZJA progresszivitását adottnak feltételezve.

Az állami nyugdíjkiadások előrejelzése jelentési okokból két szélesebb kategóriára lett megbontva:

Öregségi és korhatár alatti öregségi nyugdíjak egyrészt, egyéb nyugdíjak másrészt. Valamennyi nyugdíjjáradékra jogosult, akit a magyar rendszerben az öregségi nyugdíjban részesülők közé sorolnak be, az 1. kategóriába tartozik, tekintet nélkül arra, hogy a jogosult elérte-e már a törvényi nyugdíjkorhatárt vagy sem. Minden további jogosultat az életkora szerint osztályoznak:

A törvényi nyugdíjkorhatár felettieket az „öregségi és korhatár alatti öregségi nyugdíjban” részesülők közé sorolnak, míg a nyugdíjkorhatár alattiakat az „egyéb nyugdíjban” részesülők közé.

A 2. pillérbe tartozó ellátás kiszámítása úgy történik, hogy egy megadott jellemzőkkel (életkor, nem, nyugdíjba vonulás éve) bíró pénztárgal átlagos

tőkefelhalmozásának összegét elosztják egy annuitás-tényezővel. Az annuitás-tényező kiszámítása során a törvény által előírt ellátás-indexálást és az EUROSTAT jövőre vonatkozó halálozási rátáit egyaránt figyelembe vették. A technikai kamatlábat a beruházások megtérülési rátájával egyenlőnek tételezték fel.

A modell további jellemzői:

- A modell kiszámítja mind a nyugdíjak, mind a nyugdíjasok számát
- A 13. havi nyugdíj fokozatos bevezetését az előrejelzésekbe építették
- A 2007. és 2009. között törvényileg előírt munkáltatói járulékcsökkentést szintén figyelembe vették
- A kötelező magánnyugdíjpénztári tagok száma évről évre az új munkaerőpiaci belépőkkel növekszik, mivel részükre a tagságot kötelezően írja elő a törvény.

4. A nyugdíj-előrejelzések eredménye

2004. és 2050. között Mo.-n a nyugdíjkiadások az előrejelzés szerint jelentősen növekedni fognak. A bruttó állami nyugdíjkiadások 60%-kal fognak növekedni, és 2050-ben eléri a GDP 17,1%-át. A nettó kiadások növekedése kisebb mértékű, azonban még így is jelentős: a GDP 14,6%-áig fog emelkedni a tervezési időszak végéig. A nettó és bruttó kiadásoknak ez az egymástól eltérő alakulása a nyugdíjszámításban bekövetkező, előre látható változással, továbbá az adóztatás bevezetésével magyarázható. 2013-tól kezdve a társadalombiztosítási ellátásokat bruttó alapon fogják kiszámítani és adókötelessé fognak válni.

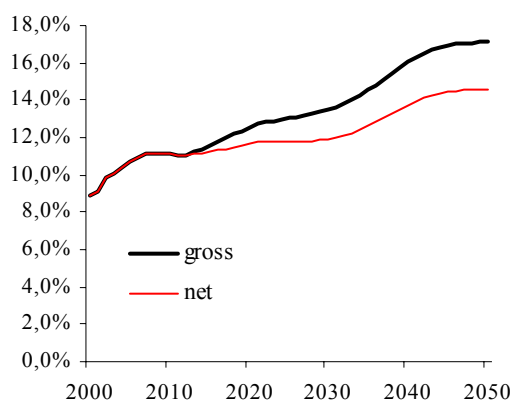
A kiadások összetétele várhatóan meg fog változni, és arányaiban az öregségi és a korengedményes nyugdíjak irányába fog eltolódni. A törvényi nyugdíjkorhatár alattiak nyugdíjaira („egyéb nyugdíjak”) fordított kiadások a modell szerint abszolút értékben is csökkenni fognak. A kötelező magánnyugdíjpénztári pillér bruttó nyugdíjkiadásai 2050-ben a GDP 3,1%-át fogják elérni.

Tábla: Alapmodell (a GDP %-ában)

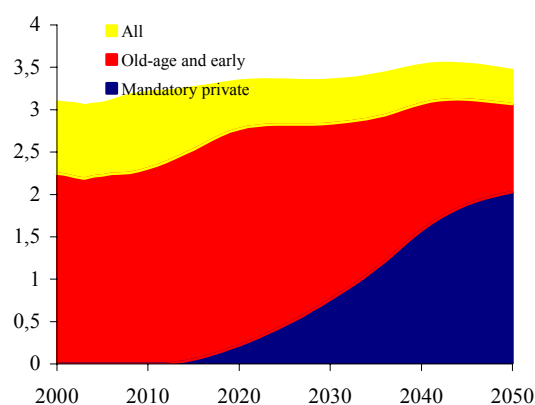
Baseline scenario (per cent of GDP)					
	2000	2004	2010	2030	2050
Expenditures (gross)	8.9	10.4	11.1	13.9	20.3
Public pension system	8.9	10.4	11.1	13.5	17.1
Private mandatory pillar	0.0	0.0	0.0	0.5	3.1
Expenditures (net)	8.9	10.4	11.1	12.3	17.3
Public pension system	8.9	10.4	11.1	11.9	14.6
- old age and early pensions	7.1	8.3	9.1	10.8	13.5
- other pensions	1.8	2.1	2.1	1.1	1.1
Private mandatory pillar	0.0	0.0	0.0	0.4	2.7

Revenues	7.4	8.8	8.8	9.3	9.6
- social security pension contributions	6.7	7.7	6.8	6.6	6.8
- private mandatory contributions	0.7	1.0	2.0	2.7	2.8
Assets of private mandatory pillar	1.0	4.0	13.2	50.0	73.7

Public pension expenditures – baseline scenario (per cent of GDP)

Number of pensioners – baseline scenario (million)

Az eredmények további lebontása megmutatja, hogy az állami nyugdíjkiadások tervezett növekedéséből egy igen jelentős rész a demográfiai tendenciák hatásának tulajdonítható.

(Az eredmények lebontása a következő egyenlet felhasználásával történt:

$$\frac{\text{Nyugdíjkiadások}}{\text{GDP}} =$$

$$= \frac{62 \text{ év felettek}}{15-61 \text{ év közöttiek}} \times \frac{15-61 \text{ év közöttiek}}{\text{Foglalkoztatottak}} \times \frac{\text{Nyugdíjasok}}{62 \text{ év felettek}} \times \frac{\text{Nyugdíjkiad./Nyugdíjasok}}{\text{GDP/Foglalkoztatottak}}$$

A 62 év feletteknek a munkaképes korú lakossághoz viszonyított aránya az elkövetkező évtizedekben várhatóan több, mint kétszeresére fog emelkedni. A javuló foglalkoztatottsági szintnek és a megszigorított jogosultsági feltételeknek (pl. a nyugdíjkorhatár 2009-ig történő fokozatos felemelése és az előrehozott nyugdíjlehetőségek szűkítése) lesz bizonyos könnyítő/enyhülést hozó hatása, azonban ez sem lesz képes ellensúlyozni a demográfiai tendenciák ellenkező irányú hatásait. Ezen túlmenően az átlagos nyugdíjszint többé-kevésbé stabilan fog maradni az új indexálási szabály ellenére és annak ellenére, hogy a magánnyugdíjpénztári rendszer jogosultjainak, akik a társadalombiztosítási pillértől egy csökkentett nagyságú nyugdíjat kapnak csupán, aránya növekedni fog.

Tábla: Az állami nyugdíjkiadások alakulását befolyásoló tényezők

Factors driving net public pension spending				
		2004	2050	Change
Net public pension expenditure / GDP		10,4%	14,6%	40,5%
Dependency effect	Population over 62 / Population between 15-61 years of age	28,6%	59,2%	107,4%
Employment effect	Population between 15-61 years of age / Number of employed persons	164,4%	144,1%	-12,4%
Eligibility effect	Number of pensioners / Population over 62 years of age	162,3%	121,2%	-25,3%
Benefit effect	Average net social security benefit / GDP per employed persons	13,6%	14,1%	3,5%

Az átlagos nyugellátás növekvő szintjét avval lehet magyarázni, hogy az újonnan megállapított nyugdíjakkal számított helyettesítési ráta megnövekedett a legutóbbi években (ez főként a nyugdíjalap kiszámításánál alkalmazott, a múltbeli jövedelmek valorizációjának késleltetéséből adódik). A nyugdíjasok összetétele maga után vonja azt, hogy minden évben az újonnan megállapított, magas összegű nyugdíjak költségei felülmúlják az elhalálozott nyugdíjasok utáni terheket, akiknek viszonylag alacsony nyugdíjszintjük volt, és akiknek a létszáma is kisebb volt. Amint az alábbi tábla mutatja, az átlagos öregségi nyugdíjszint várhatóan jelentősen emelkedni fog a tervezési időszak alatt. 2050-ben a kétpilléres rendszer összesített átlagos nyugdíjszintje megközelítőleg ugyanakkora lesz, mint a tisztán felosztó-kirovó rendszerben.

Tábla: A nyugdíjszínvonal alakulása a hazai átlagbér %-ában

Evolution of the benefit ratio (average net benefit / nationwide average wage),%				
		2004	2050	Change
Public pensions		60.8	60.8	0.0
	Old age and early pensions	67.7	63.5	- 6.2
	Other pensions	43.1	40.2	- 6.8
Public + mandatory private pillar old age		67.7	76.1	+ 12.4
	Members of the pure PAYG	67.7	76.1	+ 12.4
	Members of the two pillar scheme	-	76.0	-
	PAYG pillar	-	57.1	-
	Private pillar	-	19.0	-

A bevételi előrejelzések azt mutatják, hogy a társadalombiztosítási járulékbételek a GDP 1%-ával fognak csökkenni a munkáltatói járulékkulcs tervezett 2007. és 2009. közötti tervezett csökkentésének, továbbá a magánnyugdíjpénztári pillérben részt vevők egyre növekvő részesedésének, s végül a foglalkoztatotti létszám csökkenésének az eredményeként. A növekvő kiadásokkal együtt ez a már meglévő pénzügyi rést fogja növelni.

A következő grafikon a különböző érzékenységi tesztek főbb eredményeit mutatja be, melyeket a modellezés során végeztek el (ezeknek a teszteknek a tartalmát a Bizottsági jelentésben találhatjuk meg).

Grafikon: *A nettó állami nyugdíjkiadások érzékenységi tesztje: eltérés az alapmodell eredményeitől (a GDP %-ában)*

